

SVARTVITT I DET DIGITALA MÖRKFRUMMET

Photoshop är fullt med möjligheter för dig som vill få fram starka och kontrastrika foton i svartvitt. Följ bara med här.

»Kodachrome, They give us those nice bright colors...Everything looks worse in black and white«. Så sjöng Paul Simon 1973. Det var andra tider då. Vår just nu jättestora fascination för svartvita fotografier är inte enkel att förstå. Vanligtvis lägger vi ju en stor värdering vid färg. Gröna ögon och rött hår, gula fältet under en klarblå himmel. Färger är viktiga för oss och ett svartvitt foto utelämnar det.

Ändå är svartvitt något speciellt. Det blir en klassisk känsla när färgernas distraktioner försvinner. Kvar blir struktur, textur och form. I porträtt lyser personligheten när fotot berövas sin färg. Landskap blir större när det som är kvar är skuggor och ljus.

Svartvita foton är ju egentligen inte svarta och vita utan i gråskala. Alla är rörande överens om att det är dumt att låta kameran skapa gråskaleversioner. I Photoshop kan du skapa gråskala från färg. När du gör det så matchar du varje färg i fotot till en passande grå ton. Och, det finns ett tiotal helt olika sätt att göra fotot till snyggt svartvitt. Med ett antal varianter på varje.

vilken metod är bäst? Ingen metod gör alltid bäst svartvita foton, alla är bra på något. Hur du vill att ditt svartvita ska se ut är extremt subjektivt, och att nå dit kan kräva olika metoder för olika slags motiv.

Metoderna ger olika arbetsutrymme

För mig handlar det om att metoden jag väljer ska ge mig rätt redskap för att experimentera. Och att utrymmet jag experimenterar inom ska vara någorlunda begränsat till mina behov med just det fotot. Reglagen ska hjälpa mig att hitta rätt, inte att hitta alla tänkbara alternativ som fysiskt är möjliga. Ibland kan ett verktyg ge mig alltför stora möjligheter och det blir ett evigt pillande att hitta något som ens fungerar. Och ibland krävs så kraftfulla möjligheter för att få till det uttryck jag letar efter.

Den lata delen av mig uppskattar tekniker som är automatiska och den kreativa delen av mig gillar dem som kräver en egen insats med aktiva val. Vissa metoder i Photoshop är destruktiva, de kastar bort färginformationen. Andra fungerar bra med justeringslager som behåller all information.

Därför har jag denna månad valt ut fem favoriter:

- *Övertöningskarta* – Snabb och kontrastrik, utan valmöjligheter. Men du är å andra sidan klar direkt.
- *Labmetoden* – Skapar ett mjukt, ljust svartvitt foto. Perfekt om du vill bearbeta ditt foto med Photoshops ljusverktyg.
- *Blanda kanaler* – Oslagbar för de nästan manipulerade förändringarna av landskapsfoton.
- *Svartvitt* – Smidig och enkel som vardagsverktyg. Med lagom stora möjligheter.
- *Justeringslagermetoden* – Ger dig 360 varianter av ditt foto, alla tillgängliga längs ett reglage och alla inom gränserna för vad som är rimligt.

I nummer 12 ska jag visa Camera RAW / Lightrooms verktyg.

Svartvitt är ibland kontrastkontroll

Det som gör att ett svartvitt fotografi verkligen sticker ut är noggrann kontroll över kontrasten. Kontrast är avståndet mellan mörkt och ljust. Stor skillnad i ljus mellan två ytor känns mer kontrastrik. En utmaning är att ditt motiv kanske inte blir naturligt kontrastrik om alla färger får samma ljusnivå. Det som tidigare var kontrasterande i färg får samma grå ton.

Med *Blanda kanaler*, som jag ska visa, kontrollerar du själv vilka färger i fotot som blir mörkare respektive ljusare. Jag visar även en metod som använder två justeringslager som bas för att mixa färgerna.

När passar svartvitt?

Alltid är ett svar. Porträttfoto förstås, och dokumentära foton. Svartvitt tar bort den triviala känslan och distanserar det från intrycket att det bara är snabbknäppta bilder. Dramatiska landskap kan bli snyggt. Samma sak med makrofoton. Särskilt om du är kreativ med reglagen.

Till viss del är svartvitt mer förlåtande. Om ett foto är hopplöst kanske det funkar i svartvitt? Dåligt väder med en grå himmel kan bli ett helt annat foto. Om färgerna är svåra att balansera och hudtoner ser suspekta ut kan svartvitt hjälpa dig ur det.

Utskrift kan vara komplicerat

Att få ut svartvita foton från din fotoskrivare är svårare än det borde vara. Ofta drabbas du av att bilden får en oönskad färgton. Skrivarens svarta patron klarar inte arbetet själv utan gråtonerna blandas med hjälp av övriga patroner. Det lyckas sällan perfekt och du får en ton.

Det finns lösningar. Ett är att själv ge fotot en egen färgton. Sen finns det förstas skrivarmodeller som är bättre än andra. Själv lämnar jag oftast in för framkallning.

Det här behöver du

Photoshop CS till CS4. En del tekniker fungerar i Elements. ►

Om Mattias Karlsson

Mattias Karlsson har skrivit för Kamera & Bild i 40 nummer. Han har nyligen gett ut artiklarna på pdf på Moderskeppet.se

Helt automatiskt

Ofta är det smidigast och snabbast att använda något av de sätt där Photoshop automatiskt skapar svartvitt. Det finns mängder av sätt, där flera är rent ut sagt dåliga. Så jag ska visa två populära som faktiskt fungerar. Bilden är en sådan då jag nästan alltid tar en automatisk lösning. Den är framför allt inte så färggrann från början.

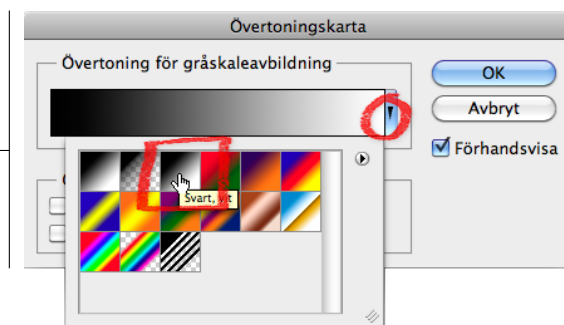
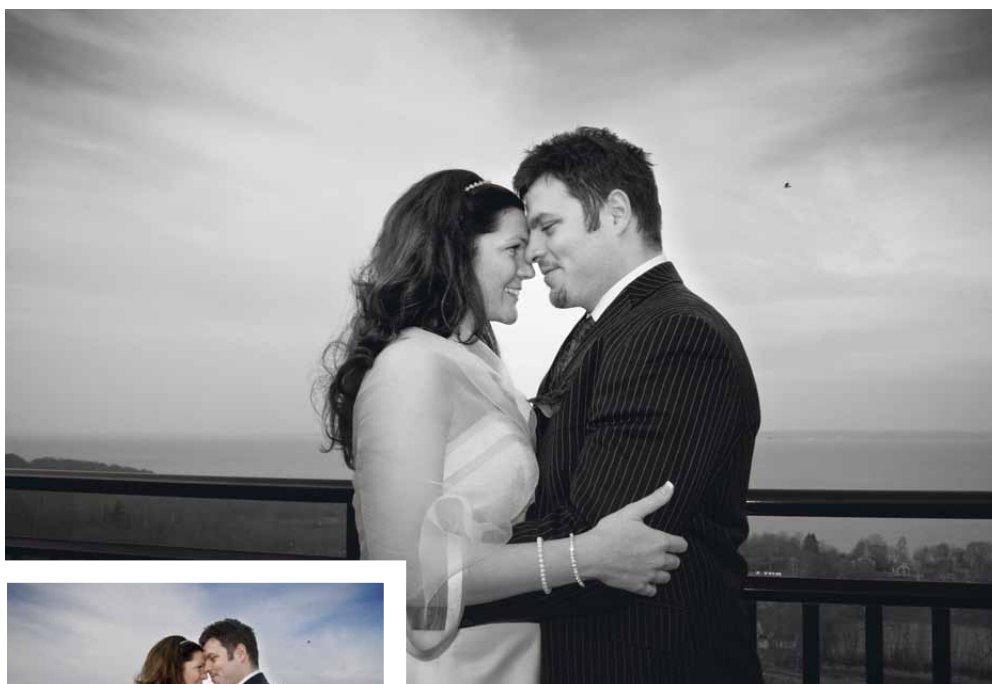
Övertoningskarta

En övertoningskarta från svart till vitt är en liten udda lösning som ger rätt bra och kontrastrikt resultat. Egentligen är det mitt absoluta favoritsätt. Men då får du väga in att jag är lite Photoshop-lat. Bäst resultat på kortast tid helt enkelt.

Välj **Bild>Justeringar>Övertoningskarta** (*image>adjustments>gradient map*). Välj den övertoning som går från svart till vitt. Du får nu en svartvitt bild. Tryck OK och det är klart.

Den riktigt lata (jag) trycker »D« innan verktyget används. Då sätts Photoshop's förgrund och bakgrundsfärg till svart/vitt och du slipper ett helt steg i denna tvåstegsmetod.

(Finns även i Elements under **Filter>Justeringar>Övertoningskarta**)

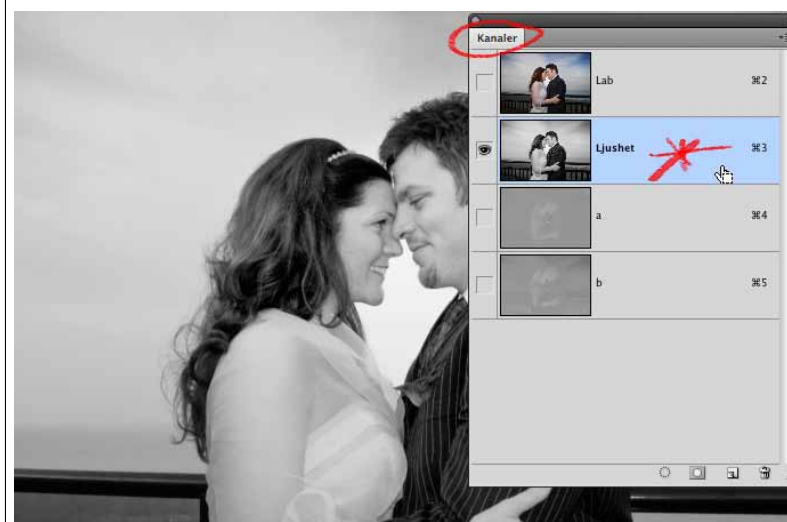

Labläge

Att skapa svartvitt i Photoshop's Labläge ger ett mjukt och ljusst resultat. Som slutresultat är det inte fantastiskt, oftast för ljusst. Det gör att metoden för en allt mer tynande tillvaro, allt färre använder den. Men vitsen är inte att få ett perfekt foto från början, utan att få ett som är bra som grund för att arbeta vidare med verktyg som Nivåer och Kurvor.

Välj **Bild>Läge>Lab-färg** (*image>mode>lab*). Öppna kanalfönstret med **Fönster>Kanaler** (*window>channels*). Klicka på kanalen **Ljushet** (*lightness*).

Sätt förändringen permanent med **Bild>Läge>Gråskala** (*image>mode>grayscale*) och sedan **Bild>Läge>RGB**. Nu kan du arbeta vidare med valfria ljusverktyg.

Maximal kontroll med Blanda kanaler

Photoshops populära verktyg **Blanda kanaler** (*channel mixer*) ger dig störst möjlighet att själv mixa till den perfekta svartvita mixen av ett färgfoto.

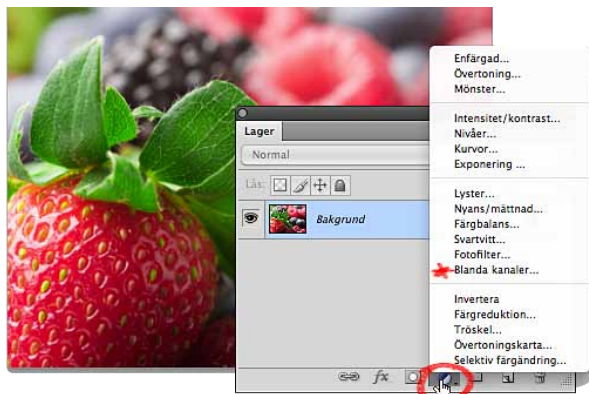
Blanda kanaler utgår från bildens beståndsdelar som är röd, grön och blå. Du har själv kontroll över hur ljus varje kanal ska bli vid skapandet av svartvitt. Tona ner den blå kanalen för en nattsvart himmel och vrid upp den gröna för ett nästan kritvitt gräs.

I den här introduktionen till verktyget ska jag även använda justeringslager för att kunna ändra den svartvita versionen i all oändlighet.

Så fungerar Blanda kanaler

1. Skapa ett justeringslager

Öppna din bild och se till att lagerfönstret är öppet med **Fönster>Lager** (*window>layer*). Skapa ett nytt justeringslager för **Blanda kanaler** (*channel mixer*) genom att trycka på halvmånesknappen i lagerfönstret.

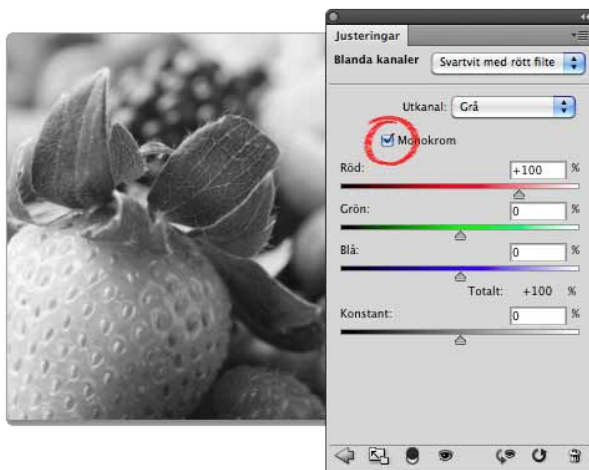

Nu får du upp verktyget och samtidigt skapas ett nytt lager. För att göra bilden svartvit kryssar du i Monokrom.

I CS4 finns ett helt fönster för detta som heter **Justeringar** (*adjustments*). Där kan du direkt klicka på en knapp för Blanda kanaler. Du behöver heller inte trycka »OK« när du är klar med justeringen.

2. Blanda kanalerna

Nu kan du själv balansera ljuset utifrån röd, grön och blå. 100% röd betyder att ren röd blir helt vit. Eftersom du sällan stöter på 100% röd så betyder det egentligen att röda färger blir ljusa, andra färger mörka.

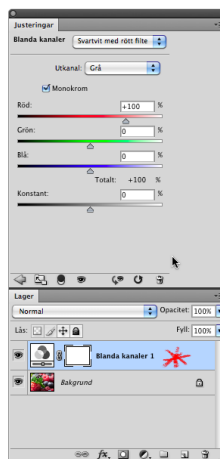
Före Röd Grön Blå

Ett mål att sikta på är att summan av reglarna blir 100 men oroa dig inte för mycket. Det räcker om du ser till att inte ljusa områden fräter ut. Höga värden på den röda regeln lyser upp detaljer med mycket rätt. Regeln för grön och blå har jämförbar effekt. Låga värden ger precis motsatt effekt.

Du kan använda regeln för Konstant för att parera om bilden blir för ljus eller för mörk. Tryck OK när du är nöjd.

3. Ändra dina justeringar

I CS-CS3 kan du dubbelklicka på justeringslagret som skapades för att ändra dina inställningar. I CS4 är det enklare än så, bara markera lagret och panelen Justeringar visar direkt verktyget. Du kan ändra i det eller slänga det utan att ditt original påverkas. Det är därför justeringslager kallas icke-destruktiva.

Filtertips

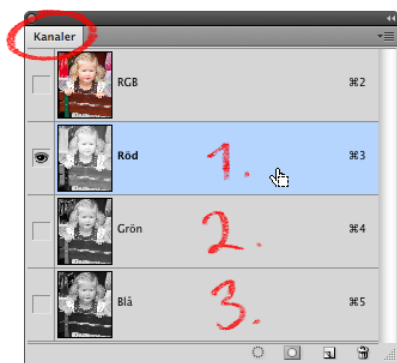
Fotografer har i alla tider blandat sina färger. Fast det har skett vid fotograferingen med hjälp av färgade filter. Här är några simuleringar för vanligt använda filter:

Filter	Röd	Grön	Blå	Konstant
Röd	100	15	0	-15
Grön	35	55	20	-10
Blå	15	15	80	-10
Gul	60	30	10	0
Orange	75	20	20	-15
Gulgrön	25	65	15	-5

Porträtt som exempel

1. Analysera kanalerna

Fotot på min brorsdotter på hennes födelsedag är rörigt. Knallfärgade paket i en övrig rörig bakgrund distraherar. Samtidigt är det en av de få bilderna från den dagen som jag i övrigt vill minnas med en bild. Därför ska jag göra den svartvit.

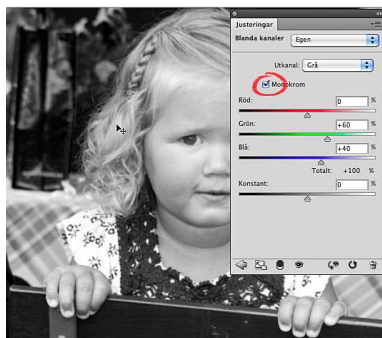
Börja alltid med en snabbanalys av kanalerna så att du har något att utgå från. Öppna kanalfönstret med **Fönster>Kanaler** (*window>channels*). Klicka på en kanal i taget.

I den röda kanalen blir tjejen kritvit eftersom det röda i ansiktet blir nästan vitt. Kontrastverkan blir tvärtom i den gröna och blå kanalen. I båda kanalerna blir bilden överlag OK, men lite suspekt.

Jag föredrar ett mellanting mellan blå och grön. Jag ser gärna att bakgrunden är mörkare än huden så att tjejen kommer fram ordentligt.

2. Blanda kanalerna

Se till att du i kanalfönstret står i RGB-kanalen igen. Öppna lagerfönstret med **Fönster>Lager** (*window>layers*).

Skapa ett nytt justeringslager för **Blanda kanaler** (*channelmixer*) och kryssa i monokrom.

I mina ögon blir blandning av ljuset i grön och blå bäst. Starta med noll i rött och 50 i de båda andra. Sedan drar du i 10-steg ner grön samtidigt som du höjer blå, vänd om det blir sämre. Vid 60 grön och 40 blå tyckte jag mixen blev bäst. Tryck OK.

Tuffare mix av en stadsbild

1. Analysera bilden

Jag tillhör den morgontrötta typen. Så när jag reste Australien runt förra hösten blev det oftast bilder tagna mitt på dagen, som den här från Sydney. Här vill jag använda svartvitt för att blåsa på rejält, så det blir en maffig bild. Gränser är till för att överskridas och det är här som Blanda kanaler är den perfekta metoden som slår alla andra på fingrarna.

Reglarna i Blanda kanaler har lika mycket utrymme i de negativa områdena. Detta ska jag utnyttja för att skapa extrema kontraster. Genom att tvinga himlen nattsvart så blir kontrasten mellan den gröna parken och bakgrunden ökas om jag ökar ljuset i grönt.

2. Blanda kanalerna

Skapa ett nytt justeringslager för **Blanda kanaler** (*channelmixer*) och kryssa i monokrom.

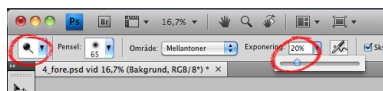

Det här var förstas lite laborerande innan jag hittade rätt. Grundtanken är att ju större avståndet mellan blå och röd plus grön blir, ju större blir kontrasterna i fotot.

Resultatet nådde jag genom att vräka upp ljuset i röd och grön till +90 respektive +120. Den blå sänkte jag till -110 för att göra allt blått sotsvart. Tryck OK.

3. Finjustering av ljuset

Eftersom den blå himlen reflekterar sig i skyskraporna så mörknar även de. Det kan alltid behövas lite handpåläggning på ljuset. Slå samman alla lager med **Lager>Gör till ett lager** (*layer>flatten image*). Med hjälp av **Skugga/Efterbelys**-verktygen (*dodge/burn*) målar jag försiktigt in lite mer ljus i bilden. Jag ser till att verktygen är satta på 20% så att de fyller på med ljus långsamt.

Svartvitt (ny i CS3/CS4)

Sedan Photoshop CS3 har verktyget Svartvitt tillkommit. Det fungerar mycket likt Blanda kanaler. Du har sex reglage för färger som du kan göra ljusare och mörkare i det svartvita resultatet. Det som skiljer dem från Blanda kanaler är (välsignat) att de automatiskt parerar intensiteten i fotot. Du slipper alltså att hela tiden sitta och jämna ut ljuset så fort du rör ett reglage. Verktöget behöver alltså inte balanseras hela tiden.

1. Justeringen Svartvitt

Välj **Bild>Justeringar>Svartvitt** (*image>adjustments>black&white*). Förändra ditt resultat genom att dra i reglagen efter behov. Ta inte i alltför mycket, det blir sällan snyggt.

Klicka i »Automatisk«. Minska Gula till -20 för att få gräset mörkare. Här kan vara ett bra tillfälle att påminna om att gräs i Photoshops ögon nästan alltid är gult, inte grönt.

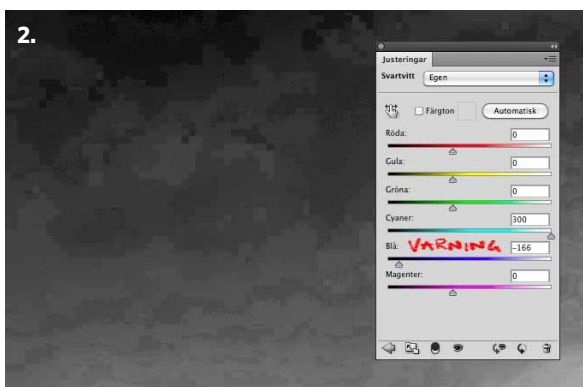
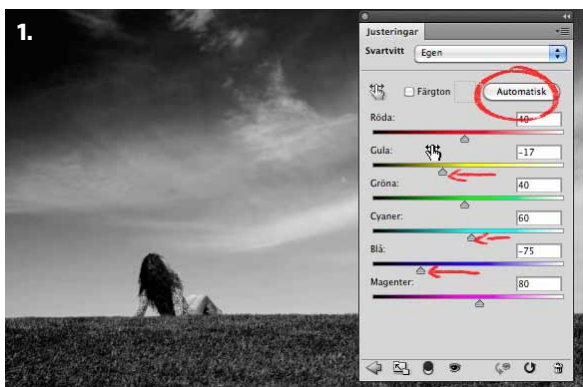
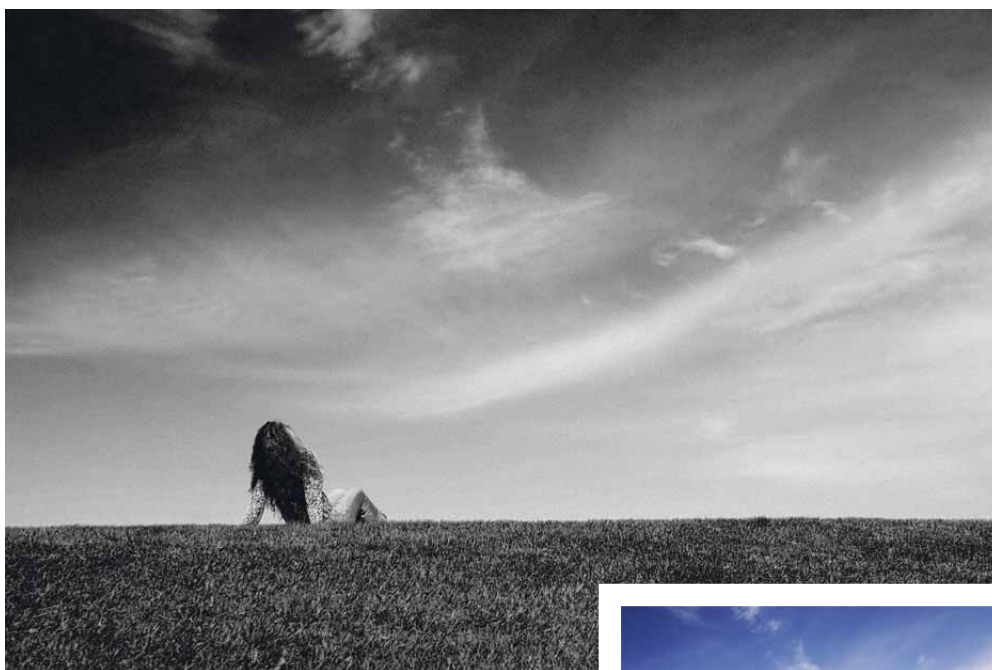
Minska Cyaner och Blå till -15 för att få himlen mörkare. Eftersom himlar ofta är övertoningar som innehåller både blått och cyan är det viktigt att röra båda reglagen. Det är inte alltid nödvändigt med lika mycket, men absolut inte åt olika håll.

2. Försiktighet

Trots att verktyget känns »idiotsäkert« så är det väldigt lätt att av misstag förstöra fotot. Som med himlen ovan. Sitter du med ett porträtt och drar gula alltför långt ifrån röda så kan det uppstå mönster i ansiktet. Detta när hudens gula toner blir mörkare/ljusare än dess röda. Reglagen har så pass smala band i färgerna är det lätt att skapa misstag. Ibland kan det vara så pass retligt att du ser dessa mönster tydligt först i utskrift.

Du kan även tona fotot i en snygg färg nederst i verktyget. Den »vanliga« sepia ligger vid 38. Tryck OK.

Nu undrar du säkert varför jag lär dig några andra verktyg än detta. Det går inte att förneka att det är smidigt. Nackdelen är att det inte går att skapa lika extrema effekter som med Blanda kanaler.

Annorlunda metod med två justeringslager

Det här är en metod som kanske inte är lika välkänd men som ger effektiva resultat. Mest känd är den nog för att den första varianten demonstrerades av den mycket suspekta Photoshopgurun Russell Brown. Jag gillar tekniken på porträtt som den här bilden. Fotot på Björn har ju egentligen bara en färg - hudton. Det kvittar ju hur mycket du kan vrida alla färger åt olika håll om bildens ändå bara innehåller en.

Tricket är att utnyttja att Photoshop i grundläget inte gör alla färger lika ljusa när du gör dem svartvita. Genom att skifta runt färgerna i fotot blir resultatet olika. Plus att de flesta alternativ du provar ser rätt okej och rimliga ut.

Fungerar även i Elements.

Så fungerar metoden med justeringslager

1. Skapa två justeringslager

Se till att du har lagerfönstret öppet med **Fönster>Lager** (*window>layers*). Skapa ett nytt justeringslager för **Nyans/mättnad** (*hue/saturation*) genom att trycka på halvmånesknappen i lagerfönstret. Ändra inget, tryck OK.

Skapa ytterligare ett justeringslager. Den här gången för **Övertöningskarta** (*gradient map*). Välj övertoning från svart till vitt. Fotot blir i gråskala, tryck OK.

I CS4 slipper du förstås stegen med att tryck på OK.

2. Justera tonerna

Öppna upp **Nyans/mättnad** i det mellersta lagret genom att dubbelklicka på ikonen för det. I CS4 räcker det att markera lagret.

Förflytta regeln för Nyans för att förändra hur fotot blir svartvitt. Du har från -180 till +180 att välja på.

Det du inte ser är att färgen i fotot blandas om när du förflyttar Nyans. Det översta lagret gör hela tiden fotot svartvitt oavsett vilka färger du har. Men eftersom du skickar en ny version av färgfotot varje gång du förflyttar Nyans-regeln så får du även nya svartvita versioner. ■

